

ДУАЛЬНА ПРИРОДА РЕЙДЕРСТВА: СПОСІБ «РОЗЧИЩЕННЯ» БІЗНЕСУ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ПІРАТСТВО

О. І. Кваша, студентка групи МАМ-51

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський Університет економіки і торгівлі»

О.В. Бондар-Підгурська, к.е.н., доцент

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський Університет економіки і торгівлі»

У статті проаналізовано процес рейдерства з позиції дуального підходу. Окрему увагу приділено методам захищеності українського бізнесу від рейдерських атак, які забезпечать стійкість підприємств в умовах ринкової нестабільності. Розкрито зміст поняття «рейдерство», способи захисту від рейдерських атак, а також систему органів протидії рейдерству в Україні.

Цивілізований розвиток бізнесу повинен ґрунтуватися на рівноправному, за взаємною згодою сторін, злитті та поглинанні підприємств і власності різних форм. Проте нині активізувалося явище захоплення підприємств, що серед фахівців західного корпоративного права отримало назву "рейдерство", за аналогією із морським рейдерством - піратством, несподіваними військовими нападами на судна супротивника.

Вказаний термін був запозичений разом із переходом до ринкової економіки. Рейдерство «по-українськи» здебільшого полягає у набутті сумнівними шляхами тимчасового права розпоряджатися активами та якнайшвидшим продажем цих активів пов'язаним із рейдером особам, із наступними перепродуваннями вилучених активів між пов'язаними особами, маючи на меті завадити (унеможливити) їхньому поверненню законним власникам [3].

Рейдери - це команда висококваліфікованих спеціалістів із захоплення фірми або із перехоплення управління за допомогою навмисне розіграного бізнес-конфлікту.

Основна мета рейдерства – приборкання великого бізнесу, успішних фірм, підприємств, захоплення значних площ, земельних ділянок, обладнання і нерухомості.

Основними об'єктами рейдерів є ПАТ (публічні акціонерні товариства) та ПрАТ (приватні акціонерні товариства), хоча під їхні атаки попадають і ТОВ (товариства з обмеженою відповідальністю), що є фінансово не стабільними, та в яких існує конфлікт між власниками.

В Україні для боротьби з рейдерством створена Міжвідомча комісія з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств, що діє при Кабінеті Міністрів України.

Разом із тим економіка розглядає рейдерів в бізнесі як природний процес. Поглинання бізнесу допомагають із меншими втратами виживати в конкурентному середовищі, позбавлятися від економічного баласту. Рейдерів іноді називають «санітарами бізнесу» [4].

Найпоширенішими способами рейдерства є:

- купівля акцій. Реалізується шляхом добровільної купівлі-продажу акцій для отримання блокуючого або контрольного пакета акцій;
- проведення додаткової емісії акцій (аналогічний спосіб поглинання підприємства);
- банкрутство (затратний спосіб поглинання). Для його здійснення потрібне «придбання» кредитної заборгованості бізнес-партнерів, укладання договорів з банківськими та іншими фінансовими організаціями, формування конкурсної комісії тощо;
- реприватизація (юридичний спосіб поглинання). Суть її полягає у скасуванні рішення суду з наступним переглядом приватизації;
- позов може бути пред'явлений і акціонерам, і представникам держави (для подальшого перерозподілу власності);
- корпоративний шантаж (юридичний терор, послуга, що сприяє поглинанню або рейдерству). Найчастіше це самостійний високоприбутковий вид бізнесу, що не передбачає здійснення контролю над компанією;
- допемісія - головний спосіб перехоплення управління на підприємстві (проводиться для позбавлення небажаного міноритарного акціонера);
- силове захоплення - залучення силових структур (спеціальних підрозділів правоохоронних органів, приватних охоронних структур) та застосування сфальсифікованого судового рішення;
- фіктивне банкрутство (порушення чинного законодавства про банкрутство, фіктивне створення податкової та кредиторської заборгованості, висунення кандидатури власного керівника);
- шахрайство – відбувається, наприклад, у вигляді маніпуляцій з реєстром акціонерів, обману державних реєструючих органів тощо;
- вплив через капітал - купивши частку в статутному фонді, рейдер має можливість впливати на призначення/звільнення менеджменту, прийняття рішень і претендувати на активи [1].

Основними умовами, які створюють благодатний ґрунт для здійснення захоплення підприємства, є наявність відносно легальних або зовсім нелегальних активів, що належать

підприємству, або неправильно оформлені на них права; недосконалі корпоративні документи (установчий договір, статут, внутрішні положення); "сірі" фінансові схеми, кредиторські заборгованості та прострочені платежі в бюджет і позабюджетні фонди; слабка організаційна структура підприємства; недостатньо мотивований і лояльний топ-менеджмент.

Що повинен забезпечити власник підприємства під час рейдерської атаки [5]: будинок і документи компанії повинні бути добре захищені. Найкращим варіантом фізичного захисту є охорона об'єкту державною службою охорони; усі правові дії в процесі боротьби з рейдерською атакою повинні здійснюватися кваліфікованими юристами; наявність "нормальних" ділових стосунків з певними чиновниками, які зможуть надати певну допомоги в боротьбі з рейдерами; необхідно заручитися підтримкою якомога більшої кількості партнерів по спільному бізнесу, можливо саме вони також знаходяться в недружніх відносинах з атакуючою компанією; звернення до всіх можливих засобів масової інформації. Чим більше рейдерська атака стане публічною тим важче рейдерам буде реалізовувати свої плани; у разі можливості не зайвим буде завдати удар у відповідь, адже атакуюча компанія також може мати правові проблеми, наприклад з установчими документами, акціонерами, контролюючими органами тощо.

На сьогодні в Україні створена й діє система органів з протидії рейдерству:

- Громадська організація «Антирейдерський Союз підприємців України»;
- Український Національний комітет міжнародної торгової палати;
- Міжвідомча комісія з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств при Кабінеті Міністрів України (Склад: представники МВС, СБУ, міністерств юстиції, економіки, фінансів, Держагентства з інвестицій і інновацій, Союзу промисловців і підприємців та Торгово-промислової палати, Держпідприємництва, Генпрокуратури, Фонду держмайна України);
- Бюро протидії комерційним злочинам та рейдерству (використання рекомендацій міжнародних організацій у боротьбі з рейдерством);
- Робочі групи з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств при облдержадміністраціях.

6 жовтня 2016 року Верховна Рада прийняла за основу і в цілому антирейдерський законопроект №5067 авторства Оксани Продан, члена комітету з питань податкової та митної політики. Отримавши підпис президента, закон зможе зупинити хвилю рейдерства, яка захлснула країну після весняної дерегуляції. Однак головна проблема, через яку в Україні можливе захоплення чужого бізнесу, закон не вирішить.

На 2 листопада 2017 року у приміщенні Міністерства аграрної політики та продовольства України уже завершили роботу над проектом так званого «антирейдерського» закону «Про захист майнових прав власників і користувачів земельних ділянок, запобігання протиправному поглинанню і захопленню підприємств в аграрному секторі економіки».

Стосовно даного закону вирішили, що необхідно передбачити дієві запобіжники, які б дозволили унеможливити: 1) подвійну реєстрацію договорів оренди земельних ділянок; 2) неправомірне заволодіння землями, які використовуються сільськогосподарськими підприємствами; 3) захоплення майна сільськогосподарських підприємств (будівель і споруд, сільськогосподарської техніки, урожаю, інших матеріальних активів); 4) поглинання сільськогосподарських підприємств шляхом протиправного привласнення корпоративних прав (часток); 5) протиправне зупинення діяльності сільськогосподарських підприємств внаслідок необґрунтованого накладення арешту на майно та активи підприємства, силової протидії виробничій діяльності.

На основі аналізу підходів та наявної практики роботи в контексті рейдерство, в т.ч. і законодавчої бази нами було виявлено способи захисту від рейдерських нападів, які представлені на рис.1.

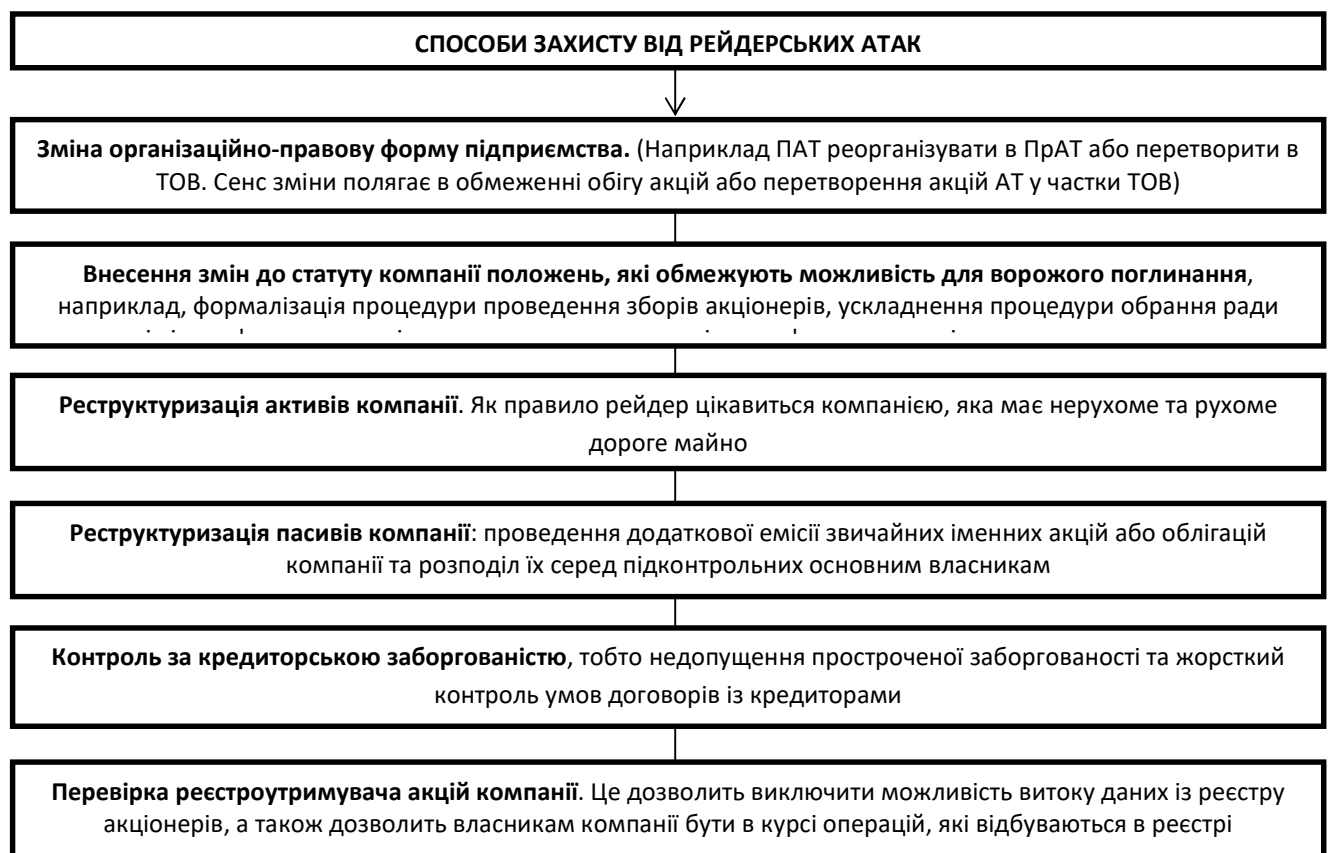

Рис. 1. Узагальнення способів захисту підприємства від рейдерських атак

Джерело: побудовано та узагальнено авторами на основі опрацювання інформаційних джерел [1–8].

Отже, рейдерство є надзвичайно актуальною проблемою в сучасному суспільстві. Його дуальна природа полягає в тому, що рейдерство розглядають як спосіб «розчищення» бізнесу, а також економічний злочин – піратство.

В Україні це явище набуває статусу загрози національної безпеки. Через нестійкість, корумпованість державних органів, прогалин у законодавстві, несформованих інституцій прав власності такий феномен набирає високих «темпів зростання». І хоча у розвинених країнах рейдерство є ефективним інструментом впливу на неефективні підприємства, у національній економіці це інструмент перерозподілу власності та особистих інтересів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Апостол М. Як законно боротися з рейдерством: відповіді радника глави МВС / М. Апостол. – Україна Молода. – № 109 (5270). – 2017. – С.8.
2. Бондар-Підгурська О. В. Ділове адміністрування (Корпоративне управління) / О. В. Бондар-Підгурська, А. О. Глебова. – Київ : ТОВ «Видавництво Ліра-К», 2015. – 476 с.
3. Вільна енциклопедія Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
4. Головний веб-сайт юридичної фірми «ARS» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.arslaw.com.ua/korisna-informatsiya/10-yak-protistoyati-rejderstvu.html>
5. Грек Б. М. Поняття та історичні передумови розвитку рейдерства в Україні / Б. М. Грек, Т. Б. Грек [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/index.php/pravo/advokat/320>
6. Дорошук А. А. Система регулювання рейдерства в Україні / А. А. Дорошук, М. В. Трибуха // Економіка : реалії часу. – 2011. – № 1. – С. 170–176.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Міжвідомчої комісії з питань захисту прав інвесторів, протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств» від 21 лютого 2007 р. № 257 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/257-2007-п>.
8. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності» від 06.10.2016 № 47 ст.800 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1666-19>

Матеріали надійшли 04 січня 2018 р.